

تحلیل بزه دیدگی قاچاق زنان و دختران از طریق فضای مجازی

شیما معصومی گودرزی^۱

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه ارشد واحد تهران (نویسنده مسئول)

چکیده

قاچاق زنان و دختران یا خرید و فروش آنان یکی از جرایم سازمان یافته است که با توجه به گستردگی روز افزون آن در سالهای اخیر، به عنوان یکی از معضلات تمدن بشری در جامعه جهانی تبدیل شده است. شواهد گسترده ای وجود دارد که نشان می دهد قاچاق زنان و دختران از طریق باندهای تبلیغاتی در فضای مجازی رو به افزایش است و روند صعودی را در سالهای اخیر طی کرده است و آنچه که بیش از پیش به این بزه دیدگی دامن می زند جنسیت بزه دیده است. این پژوهش ضمن تبیین مفهوم قاچاق، قاچاق انسان (زنان، دختران)، فضای مجازی، به بررسی جرم مذکور در قوانین کیفری ایران می پردازد. محقق در این پژوهش در راستای پاسخگویی به این سوال است، که چه علل و عواملی به بزه دیدگی زنان و دختران در فضای مجازی دامن می زنند؟ در راستای این سوال محقق به این نتیجه رسید که خلاهای قانونی، کارساز نبودن اثر اقدامات سلبی درحوزه ی پیشگیری از جرم، نامناسب بودن وضعیت اقتصادی، فراگیر بودن آسیب در فضای مجازی، تبعیضات و خشونتهای جنسی، گسترش خرده فرهنگهای منحرف، کمبودهای عاطفی و عقده ی کانون توجه قرارگرفتن (مشهور شدن) و ... باعث می شوند که زنان و دختران از طریق کارهای تبلیغاتی و مدلینگ در فضای مجازی که در نهایت سبب قاچاق آنان به کشورهای مختلف از جمله کشورهای حاشیه نشین عربی می شود به این بزه دیدگی در فضای مجازی که ریشه در مباحث جرم شناسی دارد دامن بزنند.

واژه های کلیدی: بزه دیده، قاچاق زنان و دختران، باند های تبلیغاتی، فضای مجازی

مقدمه

قاچاق انسان به ویژه قاچاق زنان و دختران در سال های اخیر یکی از معضلات تمدن بشری در جوامع امروزی، از جمله کشور ما است. افزایش بی رویه ی آن موجب زیان هایی از جمله: آسیب رساندن و ریشه کن کردن اساس و بنیان خانواده ها می شود، امروزه با گسترده شدن روز افزون وسایل ارتباطی، پیچیده تر شدن جرایم و تغییر در فنون و شیوه های جرم، راه های وقوع بزه توسط بزهکاران هموار و میسر شده است. از جمله بزه هایی، که با گسترده شدن تکنولوژی و وسایل ارتباطی افزایش پیدا کرده است می توان به قاچاق زنان و دختران (خرید و فروش آنان) از طریق باندهای تبلیغاتی در فضای مجازی اشاره کرد. خرید و فروش زنان و دختران همانند کالایی بی ارزش و سو استفاده از آنان و تصاویر عریان و نیمه عریانیشان، به منظور سود جویی یا هر مقاصد دیگر توسط باندهای تبلیغاتی برخلاف ارزش و کرامت آدمی است همان گونه که در قرآن کریم به دور از هرگونه تبعیض جنسیتی اشاره شده است: (یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر و انثی و جعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اکریمکم عندالله اتقاکم ان الله علیم خبیر : ای مردم! ما شما را از یک زن و مرد آفریدیم و شما را تیره ها و قبیله ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید، (اینها ملاک امتیاز نیست) گرمای ترین شما نزد خداوند با تقواترین شماست، خداوند بسیار دانا و آگاه است.) با توجه به آیه ی شریفه، زنان و دختران همسان مردان از جایگاه و ارزش والایی برخوردار هستند و گرمای ترین افراد نزد خداوند (به دور از هرگونه تبعیض جنسی) باتقوا ترین و پرهیزگارترین آنان است، با توجه به شان و منزلت زنان و دختران، هرگونه سو استفاده و بهره گیری، فریب به قصد فحشا و یا برداشت اعضا و جوارح بدن، بردگی و ازدواج آنان طبق ماده ی ۱ قانون مبارزه با قاچاق انسان جرم، و مجازاتی را به دنبال دارد. وسایل ارتباطی و ابزارهای تکنولوژی در حین مفید بودن برای کسب و تبادل اطلاعات می توانند آثار مخربی را به همراه داشته باشند و موجب فساد، آسیب و تخریب بنیان خانواده ها شوند. فقر اقتصادی، پایین بودن سطح آگاهی، طلاق (شخص یا والدینش)، تبعیض در برخورد با زنان و دختران، کمبود های عاطفی، خشونت های خانگی توسط پدر، برادر، همسر) با توجه به قتل های اخیر دختران در کشور (شهین نصرالهی، رومینا اشرفی، ریحانه عامری، حدیث اروجلو، فاطمه برحی) و خلاهای قانونی موجود در برخورد با مسببین چنین جرایمی (می توانند عواملی باشند که موجبات فرار زنان و دختران را از خانه ای که باید کانون امن آنان باشد فراهم کند. فرار زنان و دختران از خانه، موجبات قاچاق، سو استفاده و بهره گیری جنسی از آنان را افزایش می دهد. قاچاق زنان و دختران یا خرید و فروش آنان از طریق فضای مجازی یک معضل جدی و نوعی خشونت است خشونتی که بر پایه ی جنسیت (جنس زن بودن) بنا شده، خشونتی که بر پایه ی حرص و طمع زنان و مردان گرگ صفت برای شکار بره هایی بی گناه استوار شده است. افراد سودجو در فضای مجازی همانند صیادان صید خود را از میان افراد ساده و ناآگاه انتخاب میکنند و همچون شکاری آنان را به دام خطر می اندازند و با هنرمندی تمام، خود را افرادی موجه معرفی می کنند که از این رو با جلب اعتماد کاربران ناآگاه، آنان را فریب می دهند و هرگونه سو استفاده ی جنسی و مالی از آنان می کنند. باندهای تبلیغاتی از طریق وعده های دروغین و امیدهای واهی که به قربانیان می دهند، زیان ها و آسیب های جبران ناپذیری به آنان می زنند از جمله این آسیب ها می توان به قاچاق زنان و دختران از طریق شبکه های مجازی به کشورهای مختلف از جمله کشورهای حاشیه نشین عربی اشاره کرد. خشونت مجازی علیه زنان با تعبیر مختلفی در ادبیات مرتبط در سطح جهان شناخته می شود. سازمان ملل متحد خشونت علیه زنان را هر نوع اقدام خشونت آمیزی که مبتنی بر جنسیت آنان باشد را خشونت علیه زنان می داند این خشونت به واسطه ابزارهای تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات مانند تلفن - اینترنت - شبکه های اجتماعی و ایمیل و ... می تواند موجب آسیب های عاطفی، روانی -

آسیب زدن به جایگاه و منزلت افراد - ضرر و زیان های اقتصادی و ... شود. این جرم به عنوان یکی از جرایم سامان یافته در چند دهه اخیر، رشد کمی و کیفی قابل توجهی را به دنبال داشته است و به رغم تمام تلاش های صورت گرفته در سطح ملی و بین المللی برای مبارزه با این پدیده مجرمانه، متأسفانه به لحاظ سود سرشار نهفته در اشکال مختلف قاچاق انسان (زنان و دختران)، نه تنها این مشکل ریشه کن نشده بلکه هر روز ابعاد گسترده تر و اشکال نوینی به خود می گیرد. ^۱ باتوجه به آیه ی ۳۳ سوره ی مائده که به فساد در روی زمین، و در ماده ی ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به دایر کردن مراکز فساد و فحشا، اشاعه ی فساد و فحشا در حد وسیع اشاره شده است، بدیهی است که قاچاق زنان و دختران و دایر کردن باندهای تبلیغاتی به منظور خرید و فروش و هرگونه سواستفاده ی و بهره گیری جنسی از آنان را نوعی فساد در روی زمین در نظر بگیریم که از نظر آموزه های دینی رایج در کشور ما جرمی سنگین و برخلاف ارزش و کرامت آدمی تلقی می شود. هرچند که قاچاق زنان از طریق فضای مجازی در واقع بزه ی است که چرخ هایش با خواست یا وسوسه های بزه دیده به جنبش درمی آید، و در برخی موارد، زنان به ویژه دختران خردسال به اجبار تن به قاچاق می دهند، ولی این پدیده بیشتر بر پایه خشنودی بزه دیدگان استوار است، خشنودی که بر پایه ی رضایت طرفین است چه آنهایی که در این میان سراب می بینند و چه مرتکبان قاچاق که سفره ای از پول های بی شمار به دست می آورند. ^۲ اما با توجه به جنبه های ضد دینی، ضداخلاقی و ضد انسانی که به دنبال دارد این جرم را می توان جز آن دسته از جرایمی قرار داد که از حساسیت ویژه ای برخوردار است و باعث تشویش اذهان و افکار عمومی می شود و بر خلاف نظم و امنیت عمومی است.

مفهوم شناسی

۱. **بزه دیده:** واژه بزه دیده یکی از مشتقات واژه انگلیسی victim است که نوشتگان فارسی به معنای قربانی به کار رفته است.

۱. ۱. به شخصی گفته می شود که به دنبال رویداد یک جرم، آسیب و زیان یا آزار می بیند. هرگاه این آسیب و زیان یا رنج و سختی از رفتار مجرمانه انسان برخاسته باشد، به فرد زیان دیده، (قربانی جرم) یا (بزه دیده) می گویند. ^۳

۱. ۲. آن که به دلیل قرار گرفتن ناخواسته و غیر ارادی در وضع دشوار و محیط نامناسب یا به موجب عمل دیگری دچار مشکل و مصیبت شده است. ^۴

۲. قاچاق :

۱. ۲. قاچاق خرید و فروش اجناس، بدون تادیه حق گمرکی. ^۵

مقدم، «تاثیر فضای مجازی بر خشونت علیه زنان»، ۳۱، ۱.

گلدوزیان، ابراهیم پور، «بررسی قاچاق زنان»، ۱۱۰، ۱.

عالی پور، «قاچاق زنان بزه ی بر ضد کرامت زنان»، ۱۴۵، ۱.

رایجیان اصلی، بزه دیده شناسی حمایتی، ۱۷، ۱.

انوری، فرهنگ فشرده سخن، ۱۷۰۸، ۱.

۲.۲. قاچاق : { تر . فراری } (ا .) ۱. کاری که برخلاف قانون که پنهانی انجام شود. ۲. متاعی که معامله یا ورود آن به کشور ممنوع باشد.^۷

۳.۲. قاچاق : مأخوذ از ، تردستی. کاری که پنهانی و با تردستی انجام شود، خرید و فروش کالاهایی که اعضای دولت و یا معامله آنها ممنوع باشد ، وارد کردن یا صادر کردن کالاهایی که ورود و صدور آنها ممنوع است ، قاچاق در ترکی به معنای فراری است.^۸

۳. قاچاق انسان (زنان و دختران) :

۳.۱. در ماده ۳ پروتکل پیشگیری، سرکوب و مجازات قاچاق انسان ، مصوب سال ۲۰۰۰، قاچاق انسان بدین ترتیب تعریف شده است: استخدام، انتقال، حمل و نقل، پناه دادن یا دریافت اشخاص به وسیله تهدید یا به کارگیری زور یا دیگر اشکال تحمیل، آدم ربایی، تقلب، فریب، سواستفاده از قدرت یا موقعیت، آسیب پذیری یا دادن یا دریافت پرداخت ها یا منافع، جهت کسب رضایت فردی که بر شخص دیگری کنترل دارد به منظور بهره کشی. بهره کشی، باید حداقل بهره کشی از روسپی گری دیگران یا دیگر اشکال بهره کشی جنسی ، کار یا خدمات اجباری ، بردگی یا رویه های مشابه بردگی ، بیکاری یا برداشتن اندام های بدن در بر بگیرد .

۳.۲. به استناد ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق انسان (قاچاق انسان) عبارتست از :

الف (خارج یا وارد ساختن و یا ترانزیت مجاز یا غیر مجاز فرد یا افراد از مرزهای کشور با اجبار و اکراه یا تهدید یا خدعه و نیرنگ و یا با سوء استفاده از قدرت یا موقعیت خود یا سوء استفاده از وضعیت فرد یا افراد یاد شده، به قصد فحشا یا برداشت اعضاء و جوارح ، بردگی و ازدواج .

ب (تحویل گرفتن یا انتقال دادن یا مخفی نمودن یا فراهم ساختن موجبات اخفاء فرد یا افراد موضوع بند (الف) این ماده پس از عبور از مرز با همان مقصود .

۴. فضای مجازی :

۴.۱. فضا :

۴.۱.۱. faza {ع. ، ف . : فضا} (ا) مکان وسیع ، زمین فراخ، ساحت.^۹

۷. شمیم، فرهنگ شمیم ، ۷۹۴.

۸. معین، فرهنگ فارسی معین، ۲۶۰۷.

۹. عمید، فرهنگ فارسی عمید، ۷۸۴.

۱۰. معین، فرهنگ فارسی معین، ۲۵۵۲.

۴. ۱. ۲. فضا. (فضاء). ا. عرصه. پهنه. ساحت.^{۱۰}

۴. ۲. مجازی :

۴. ۲. ۱. مجازی: (ص نسبی) ضد حقیقی. رجوع شود به حقیقی.^{۱۱}

۴. ۲. ۲. مجازی: غیر حقیقی.^{۱۲}

پس فضای مجازی به محیط و ساحتی وسیع گفته می شود که کاربران (کسانی که در آن فعالیت دارند) به صورت غیر حقیقی با یکدیگر در ارتباط هستند. همچنین به کلیه ابزارهای تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات، اینترنت، شبکه های اجتماعی از قبیل (فیسبوک، اینستاگرام، تلگرام، واتس اپ، ایمو و ...) که در آن افراد فعالیت دارند فضای مجازی (غیر حقیقی) گفته می شود.

سیاست و قوانین کیفری مرتبط با تجارت (قاچاق) انسان در ایران

ایران از جمله کشورهایی بود که در ابتدای سده ی بیستم به اسناد بین المللی علیه قاچاق انسان پیوست و به تصویب قوانین داخلی در راستای قوانین بین المللی پرداخت. با وجود امضای اسناد و تعهدات فوق توسط ایران در دوران قبل انقلاب اسلامی، به دلیل رواج فساد اخلاقی، اعمال منافعی عفت و روسپی گری، سیاست دولت پهلوی بر عدم برخورد و مبارزه با این جرم تعلق گرفت چرا که دولت خود مشوقی برای این گونه امور محسوب می شد و مسئولان اجرایی نیز اقدامی در زمینه ی مبارزه با آن اعمال نمی داشتند زیرا پایبندی به تعهدات بین المللی و اجرای مفاد آن در گرو برهم خوردن بسیاری از سیاست ها و برنامه های حکومت پهلوی بود.^{۱۳}

سیاست و قوانین ایران در دوران قبل از انقلاب اسلامی:

۱. سیاست و قانونگذاری قبل از انقلاب اسلامی در جهت مقابله با این جرم مبتنی بر پذیرش و امضا برخی تعهدات بین المللی از جمله اسناد ۱۹۰۴. ۱۹۱۰. ۱۹۲۱. ۱۹۳۳ و همگام با آنها قوانین داخلی را نیز به تصویب رساند پس از اینها در سال ۱۹۴۹ نیز پروتکل اصلاحی را جهت تایید دوباره سه سند نخست به تصویب رساند. اما به رغم این که خود ایران جزء امضا کنندگان قطعنامه مجمع عمومی جهت تصویب کنوانسیون ۱۹۴۹ بود، بعدا از امضا و تصویب خود کنوانسیون خودداری ورزید.^{۱۴}

۱. شمیم، فرهنگ شمیم، ۷۸۱.

۲. همان، ۹۸۱.

۳. عمید، فرهنگ فارسی عمید، ۹۲۵.

۴. فهرستی، سرچمی، « قاچاق انسان و بررسی آن در دیدگاه فقهی»، ۲۰۲ و ۴۰۳.

۵. اشتري، قاچاق زنان برگی معاصر، ۴۰۵.

۲. تدوین قوانین پراکنده از جمله ماده ی ۲۱۱ و ۲۱۳ قانون مجازات عمومی ایران مصوب ۷ خرداد ۱۳۵۲، قانون گذار در بند ب ماده ۲۱۳ قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۲ مقرر کرد: (هرکس زنی را با علم به اینکه آنزن در خارجه به شغل فاحشگی مشغول خواهد شد برای رفتن به خارجه تشویق کند و یا مسافرت او را به خارجه تسهیل کند یا او را ولو با رضایت خودش به خارجه ببرد و یا برای رفتن به آنجا اجیر کند، به حبس از یک تا سه سال محکوم می شود، اگرچه اعمال مختلفه که مبنای جرم محسوب می شود در ممالک مختلفه صورت گرفته باشد).

سیاست و قوانین ایران در دوران بعد از انقلاب اسلامی:

در قانونگذاری بعد از انقلاب اسلامی به این جرایم بیشتر از منظر شرعی توجه شده بود به این معنا که قاچاقچیان انسان در صورتی که مرتکب قوادی شده بودند طبق مواد ۱۳۵ الی ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ صرفاً از همین حیث قابل تعقیب بودند و طبق مواد ۲۴۲ و ۲۴۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قابل مجازات بودند. البته اگر فعل آنها متضمن تشویق به فساد و فحشا یا دایر کردن یا اداره کردن امور فاحشگی بود براساس ماده ی ۶۳۹ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ قابل مجازات بودند. اما برای خرید و فروش زنان یا بهره کشی از آنان در امور دیگر خلا قانونی کاملاً محسوس بود.^{۱۵} در همین راستا به جهت رفع خلا قانونی هیات وزیران لایحه ای تقدیم مجلس شورای اسلامی کردند که در تاریخ ۲۸ تیرماه سال ۱۳۸۳ (قانون مبارزه با قاچاق انسان) تصویب شد. هرچند به خاطر عدم اشراف تدوین کنندگان این قانون به ابعاد جرم شناختی و بین المللی این جرم، پاره ای از مطالب و ابعاد قضیه مغفول مانده و لذا امید به موفقیت این قانون را به شدت کاهش داد و می توان نتیجه گرفت که منشا اصلی مهم ترین ایرادات این قانون عدم توجه به وصف (سازمان یافته) و (فراملی بودن) این جرم است.^{۱۶}

پیدایش و گسترش ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی (فضای مجازی) محیطی همه گیر را در سراسر جهان فراهم کرده که علاوه بر مزایایی که به دنبال دارد، می تواند به ساحتی جرم زا و ناهنجار مبدل گردد بدین جهت در ایران فعالیت هایی در جهت تدوین و تصویب قوانین برای پیشگیری از وقوع جرم در فضای مجازی صورت گرفته که می توان به قانون جرایم رایانه ای اشاره کرد. در فصل چهارم قانون جرایم رایانه ای، مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ این قانون به جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی اختصاص یافته است. به استناد ماده ی ۷۴۲ قانون مذکور: (هرکس به وسیله سامانه های رایانه ای یا مخابراتی یا حامل های داده، محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به (قصد تجارت یا افساد) تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات، محکوم خواهد شد) به موجب تبصره ی ۳ ماده ی ۷۴۲: (چنانچه مرتکب، اعمال مذکور در این ماده را حرفه خود قرار داده باشد، یا به طور سازمان یافته مرتکب شود (قاچاق انسان از جمله جرایم سازمان یافته است)، چنانچه مفسد فی الارض شناخته نشود، به حداکثر هر دو مجازات مقرر در این ماده، محکوم خواهد شد. تبصره ی ۴ این ماده در مورد محتویات مستهجن این گونه بیان می کند که: (محتویات

۱۵. عطازاده، «بررسی فقهی حقوقی مقابله با قاچاق زنان»، ۹۴۶.

۱۶. سلیمی، «قاچاق انسان و مبارزه با آن»، ۴۸۳.

مستهجن به تصویر، صوت یا متن واقعی یا غیر واقعی یا متنی اطلاق می شود که، بیانگر برهنگی کامل زن و ... است.) باندهای تبلیغاتی در فضای مجازی به دلیل پایین بودن سن و سطح آگاهی قربانیان مدلینگ، آنان را فریب می دهند و عکس هایی غیر اخلاقی با پوششی غیر اسلامی (لباس های برهنه و نیمه برهنه) از بزه دیدگان در خواست می کنند در نتیجه باندهای تبلیغاتی از روی چهره و اندام قربانیان، آنان را انتخاب می کنند و با دادن وعده هایی از جمله: شهرت، ثروت، مدل شدن و استخدام و ... بزه دیدگان را به کشورهای مختلف قاچاق می کنند و اگر قربانیان در وسط این پروسه پشیمان شوند ممکن است باند های تبلیغاتی با در دست داشتن عکس هایشان از آنان اخاذی کنند. قاچاق قربانیان مدلینگ، با هدف سود جویی باندهای قاچاق و دیگر اهداف از جمله: بهره کشی جنسی، معامله ی اعضای بدن، ازدواج اجباری، کار اجباری، و ... صورت می گیرد.

بررسی خلاها و علل و عوامل بزه دیدگی زنان و دختران در فضای مجازی

از جمله خلاها و علل و عوامل بزه دیدگی زنان و دختران در فضای مجازی (خلا قانونی، عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی) می توان به عوامل ذیل اشاره کرد:

۱. **عدم تناسب جرم و مجازات و خلاهای قانونی:** موضوع قاچاق زنان به عنوان یک بزه در ایران سابقه ی طولانی ندارد تا قبل از سال ۱۳۸۳ قوانین پراکنده ای در مورد قاچاق انسان (تجارت انسان) وجود داشت که به صورت جامع و مانع نبود در سال ۱۳۸۳ (قانون مبارزه با قاچاق انسان) تصویب شد اما این قانون همچون دیگر قوانین خالی از ایراد نیست، از جمله خلاهای قانونی (قانون مبارزه با قاچاق انسان) می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱.۱. در این قانون عنوان قاچاق زنان و دختران دیده نمی شود در حالی که هدف اصلی باندهای قاچاق انسان در سالهای اخیر در فضای مجازی قاچاق زنان و دختران به منظور بهره کشی جنسی، ازدواج اجباری و ... بوده است.

۱.۲. در ماده ی ۳ قانون مبارزه با قاچاق انسان برای مجازات قاچاقچیان انسان، حبس و جزای نقدی تعیین شده است که تعیین این مجازات در برابر جرم مذکور بسیار سخیف است. این امر در حالی است که بزه دیدگان و قربانیان این جرم، زنان و دخترانی هستند که به علت واهمه ای که از آینده و فردای مبهم خود دارند یا به دلیل فرار از سو استفاده ی جنسی ممکن است دست به خودکشی بزنند (مانند خودکشی نقش نوشین در فیلم لاتاری) که نمایانگر اوضاع و احوال بزه دیدگان قاچاق انسان است. عزت و کرامت آدمی از ارزش والایی برخوردار است آنقدر والا که خداوند متعال در آیه ی شریفه می فرماید: (وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوحِيْ: و از روح خود در او دمیدم) از این رو بعضی از افراد که خوی حیوانی دارند ارزش آدمی را پایمال و نادیده می گیرند و از طریق شبکه ها و کانال ها و تبلیغاتی که در فضای مجازی دارند جوانان به ویژه دختران را به این کار هدایت می کنند در این راستا در نظر گرفتن مجازات حبس و جزای نقدی برای این جرم بسیار سخیف است. به نظر سزار بکاریا که از پیشگامان مکتب کلاسیک بود، برخی از قاچاق ها آن قدر تاثیر گذار هستند که چنین جرمی سزاوار مجازاتی سنگین حتی زندان و بردگی است، ولی زندان و بردگی متناسب با طبیعت جرم.^۷ لهرچند که در کتاب رساله جرایم و مجازاتها، سزار بکاریا به قاچاقچیان کالا و آن دسته از قاچاق هایی که در ماهیت مالیات در بخش اساسی و ظریف یک نظام قانون گذاری، تاثیر می گذارند اشاره دارد ولی می توان با بهرگیری از سخنان بکاریا به تناسب جرم و مجازات ها اشاره کرد.

۷. بکاریا، رساله جرایم و مجازات ها، ۲۰۸.

۱. ۳. منطبق نبودن جرم با موازین اسلامی: بر اساس اصل ۴ قانون اساسی کلیه قوانین و مقررات باید براساس موازین شرعی و اسلامی تدوین گردد. در ماده ۳ قانون مبارزه با قاچاق انسان مجازات قاچاقچیان را ۲ تا ۱۰ سال حبس در نظر گرفته و بلافاصله در تبصره ۱ آورده که اگر افراد کمتر از ۱۸ سال تمام داشته باشد و عمل ارتكابی از مصادیق محاربه و افساد فی الارض نباشد مرتکب به حداکثر مجازات مقرر در این ماده محکوم می شود. به استناد ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ یکی از مصادیق افساد فی الارض اشاعه ی فساد و فحشا در حد وسیع است بدین جهت می توان گفت تشکیل گروه ها و باندها در فضای مجازی که هدفشان فریب دادن دختران و زنان و در نتیجه قاچاق و بهره کشی و سو استفاده ی جنسی و ... از آنان است از مصادیق فساد و فحشا در روی زمین است و مطابق آیه ی شریفه ی سوره مائده: و یسعون فی الارض فسادا، کیفر آنان که در زمین به فساد و تباهی می کوشند، این است که اعدام شوند یا به دار آویخته گردند.

۲. **کارساز نبودن اثر اقدامات سلبی در حوزه ی پیشگیری از جرم:** اقدامات سلبی در حوزه ی پیشگیری از جرم توسط پلیس زمانی ارزشمند و کارساز است که متوازن و مبتنی بر نظریات و یافته های علمی از جمله (پلیس علمی، جرم شناسی، جامعه شناسی جنایی، کیفرشناسی و ...) باشد و تمامی ابعاد پیشگیری از جرم را در برگیرد. اقدامات پلیس را به طور کلی به اقدامات پیش از وقوع جرم، همزمان (به محض وقوع جرم) و بعد از وقوع جرم از طریق برخورد با جرایم مشهود و غیر مشهود، طبق مواد ۴۴ و ۴۵ قانون آیین دادرسی کیفری می توان تقسیم نمود. گستردگی روز افزون قاچاق زنان و دختران نشان دهنده ی آن است که اثر اقدامات سلبی در حوزه ی پیشگیری از جرم قاچاق زنان و دختران کارساز نبوده است و هر روزه شاهد گزارشاتی حاکی از افزایش چشمگیر تعداد بزه دیدگان (قربانیان) این جرم در سطح کشور هستیم.

۳. **نامناسب بودن وضعیت اقتصادی:** پژوهش های بی شماری در مورد ارتباط میان جرم و شرایط اقتصادی وجود دارد بیکاری یکی از شاخص های شرایط اقتصادی کلی است. بیکاری علت فقر است و پس از آن، فقر علت جرم^۸ از این رو نامناسب بودن وضعیت اقتصادی باعث می شود عده ای از افراد در جامعه به بزهکاری رو بیاورند و باندهای تبلیغاتی در فضای مجازی تشکیل دهند و قربانیانی از کاربران فضای مجازی برای رسیدن به مقاصد خود که دستیابی به سود و ثروت است انتخاب کنند. بزه دیدگان که در این پژوهش (زنان و دختران) هستند به دلیل فقر، بیکاری و دیگر عوامل از جمله: اختلافات خانوادگی، بی سرپرستی، بدسرپرستی، طلاق یا اعتیاد والدین، کمبود عاطفی، تحصیلات ناکافی و ... به دام باند های قاچاق می افتند و در نتیجه سرانجامی تلخ را که در انتظار آنهاست تجربه می کنند. برخی از صاحب نظران، فقر و بیکاری را عامل گرایش قاچاقچیان به این شغل کثیف می دانند، فقر به تنهایی عامل انحرافات اجتماعی نیست و نمی تواند بر تحکیم و ثبات اجتماعی نیز تاثیر گذارد، اما نابرابری و به تبع آن تغییر ارزش ها یک جریان تهدید آمیز است، به عبارتی دیگر بر اساس نظر جامعه شناسان (فقر) زمانی تاثیر گذار است که در مقابل آن تصویر یا گفتار یا آرزوهای بلند پروازانه ارائه شوند هنگامی که ثروت ارزش محسوب می شود، بدون در نظر گرفتن اینکه از چه راهی به دست آمده، نظام اجتماعی در معرض خطر قرار می گیرد.^۹ از این رو دختران و زنانی که آرزوهای بلند پروازانه دارند و به دنبال دستیابی به زندگی و رفاه بهتری هستند از طریق اعتمادی که به باندهای تبلیغاتی (باندهای قاچاق) در فضای مجازی می کنند در معرض آسیب (بزه دیدگی) قرار می گیرند.

۸. ولد، برنارد و استیپس، جرم شناسی نظری، ۱۴۷ و ۱۴۹.

۹. یزدخواه، «نقش اینترنت در مقابله با جرایم سازمان یافته»، ۱۳۶.

۴. **فراگیر بودن آسیب در فضای مجازی:** آسیب های مجازی و اجتماعی، از جمله آسیب هایی فراگیر هستند، فراگیر بودن به این معنی که دامنه ی شمول آن بسیار گسترده است. آسیب فضای فیزیکی، آسیبی است که تنها افراد محدودی را که به جریان آسیب پیوسته اند را درگیر می کند اما آسیب مجازی، آسیبی است که دامنه درگیری آن بسیار وسیع است از آنجا که محدوده های این فضا حدود و مرزهای روشنی ندارند، بنابراین افراد به صورت مداوم در موضع آسیب دیدن هستند. یکی از مصادیق بارز اشاعه این آسیب ها در فضای مجازی وجود تصاویر و فیلمهای مستهجن و غیراخلاقی است که توسط سودجویان از قربانیان فضای مجازی درخواست و به اشتراک گذاشته می شود. امروزه از طریق فضای مجازی (مانند اینستاگرام، تلگرام، فیسبوک، واتس آپ و ...) به این آسیب ها و قبح زدایی دامن می زند و به این وسیله چنان ارتباط با جنس مخالف عادی و طبیعی جلوه داده می شود که ارتباط در محدوده ی فضای مجازی، به ارتباطات فضای حقیقی کشیده می شود و به راحتی روابط نامشروع شکل می گیرد و مردان و زنان را به هرزگی وا می دارد. اگر واقع با پیدایش و گسترش وسایل ارتباطی (فضای مجازی) تعلیم و تربیت برای استفاده ی صحیح از آن ضرورتی دو چندان دارد، فضای مجازی به دلیل غیر حقیقی بودن آن در کنار مزایایی که دارد می تواند مخرب هم باشد از این رو با توجه به پژوهش های صورت گرفته در این زمینه قربانیان قاچاق انسان در فضای مجازی بیشتر زنان جوانی هستند که با هدف سو استفاده ی جنسی و کار اجباری، قاچاق می شوند و به طور معمول، مبدا زندگی آنان مناطقی از جهان است که میزان بیکاری در آنجا بالاست. متأسفانه بیشتر قربانیان با وعده ی فرصت های شغلی پردرآمد (در خارج از کشور) فریب می خورند، این گونه وعده ها به شیوه های آگاهانه و سازمان یافته (نظیر درج آگهی در روزنامه ها و مجلات و تبلیغات در کانالهای تلگرامی، اینستاگرام و ...) داده می شوند.^{۲۲}

۵. **تبعیضات و خشونت های جنسی:** تبعیض (نابرابری جنسی) در کشورهای توسعه نیافته از جمله مشکلات دیگری است که باعث توسعه خشونت جنسی در کشور می شود، استخدام زنان و دختران جویای کار، صرفاً به علت جنسیت آنان به منظور سواستفاده و بهره گیری، یک نوع تبعیض و نابرابری در زمینه ی دستیابی به مشاغل سالم و قانونی برای زنان و دختران (خصوصاً برای زنان و دخترانی که با مشکل بی سرپرستی یا بد سرپرستی مواجه هستند و برای تامین امرار و معاش زندگی خود و خانواده شان، به منبع درآمد نیاز دارند) می باشد و موجبات فعالیت باندهای تبلیغاتی و قاچاقچیان انسان را افزایش می دهد. بدیهی است وجود چنین دیدگاه هایی، همچنین نابرابری در دستیابی به فرصت های تحصیلی و برخوردهای خشونت آمیز با زنان و دختران توسط پدر، برادر و همسر منجر به آن می شود که آنان به منظور رهایی از خشونت های خانگی به سادگی گرفتار باند های فضای مجازی شوند و بپذیرند که به عنوان یک کالا مورد نقل و انتقال و حراج قرار گیرند و در قبال آن شرایط، زندگی مناسب تری (به زعم خود) به دست آورند.^{۲۳}

۶. **گسترش خرده فرهنگ های منحرف:** فرهنگ انحرافی، محصول دسترسی به وسایل ارتباط جمعی جهانی، چون اینترنت، ماهواره و استفاده از فیلم های غیر مجاز است که شخصیت اجتماعی فرد، ارزش ها و هنجارهای او را تغییر می دهد،

۲۲. شاه محمدی، اکباتانی، «پیشگیری مبتنی بر فناوری اطلاعات»، ۳۷.

۲۳. فجری، «فضای مجازی، فرصتها و آسیب ها»، ۵۳ و ۵۴.

۲۴. بیابانی، «قاچاق زنان، تجارت شیطانی»، ۷.

۲۵. وطن خواه، «بررسی نقش پلیس در پیشگیری»، ۱۸.

در سال های اخیر، نوع جدیدی از فریب و قاچاق دختران و زنان از طریق اینترنت مشاهده می شود که حاصل مدرنیزه شدن جوامع می باشد اطلاق گفت و گو یکی از راه هایی است که دلالت برای اغفال دختران و زنان استفاده می کنند. آن ها از طریق گفتگوی تاییپی یا شنیداری و دادن تصویر خود، با دختران طرح دوستی ریخته و سپس با وعده ی ازدواج، شغل خوب، درآمد بالا و حتی با فرستادن بلیط های ویژه ورود به کشور های مورد نظر، آنها را تحویل قاچاقچیان می دهند.^{۲۴}

۷. کانون توجه قرار گرفتن: برخی از دختران و زنانی که دچار کمبود عاطفه و محبت هستند از طریق تعریف و تمجیدهایی که از سوی باندهای تبلیغاتی می شنوند و به منظور دستیابی به شهرت (کانون توجه قرار گرفتن)، ثروت و رفع خلاهای عاطفی، فریب باند های تبلیغاتی مختلف را در فضای مجازی می خورند و در دسته ی قربانیان این جرم قرار می گیرند، قربانیان به دلیل عوامل مختلف از جمله کمبود و خلاهای عاطفی، تاثیرپذیری از خرده فرهنگ های منحرف به سمت فضای مجازی رو می آورند و در نتیجه، خلاهای خود را با انتشار عکس های مستهجن در شبکه های مجازی جبران می کنند. حتی اگر در این راه به موفقیت، شهرت و ثروت دست یابند، چون عمر موفقیت و شهرت و ... به عواملی از جمله زیبایی و جوانی بستگی دارد با گذر عمر و از دست دادن جوانی و زیبایی خود به قهقرا و انزوا کشیده می شوند.

۸. پایین بودن سطح تحصیلات یا آگاهی های اجتماعی: اغلب قربانیان قاچاق، از نظر مالی بسیار فقیر و از نظر تحصیلی در سطح راهنمایی و دبیرستان و از نظر سنی حدود ۱۵ تا ۱۷ سال هستند. کارشناسان معتقدند دخترانی که طعمه این باندها می شوند غالباً افرادی هستند که تحصیلات کمی دارند و با مشکلات مالی، گریبان گیر هستند و یا دچار فقر فرهنگی و ضعف اعتقادات هستند پایین بودن میزان تحصیلات و به طور کلی پایین بودن سطح آگاهی های عمومی، از عواملیست که در واقع بستر ساز و زمینه ساز وقوع جرم توسط قاچاقچیان زنان و پذیرفتن این جرم توسط قربانیان است.^{۲۵}

نتیجه گیری و پیشنهادات

فضای مجازی در حین مفید بودن می تواند آثار مخربی را به همراه داشته باشد. باتوجه به همه گیری فضای مجازی، عدم نظارت و هشیار نبودن پلیس فتا و خلاهای قانونی، وقوع جرم در فضای مجازی واقعیتی انکار ناپذیر است. قاچاق زنان و دختران از طریق فضای مجازی یکی از معضلات جهانی است که دولت ها از جمله دولت ایران هنوز نتوانسته اند با آن به عنوان یک معضل جدی و خطرناک مبارزه و مقابله کنند. خلاهای قانونی، عدم نظارت و عدم بررسی گزارشات در سایت پلیس فتا، فقر، بیکاری، خشونت های خانوادگی، پایین بودن سطح آگاهی زنان و دختران، عدم نظارت صحیح و موثر والدین بر فعالیت های مجازی فرزندان از جمله علل و عوامل موثری هستند که منجر به افزایش قاچاق زنان و دختران از طریق باندهای تبلیغاتی در فضای مجازی می شوند. بدین جهت از طریق تدوین و تنقیح قوانین، کیفرگذاری و کیفرگزینی متناسب با جرم مذکور، آگاه سازی مردم و آشنایی افکار عمومی با فنون و شیوه های عوام فریبانه ی باند های تبلیغاتی و آموزش استفاده ی صحیح از فضای مجازی از طریق صدا و سیما و رسانه های داخلی می توان شاهد کاهش این معضل در سطح کشور باشیم.

یزدیکخواه، «نقش اینترنت در مقابله با جرایم سازمان یافته»، ۱۳۴ و ۱۳۶

. همان، ۱۳۴ و ۱۳۶

به استناد ماده ۱ قانون پیشگیری از وقوع جرم: (پیشگیری از وقوع جرم عبارت است از: پیش بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از میان بردن یا کاهش آن است.) بدین منظور برای پیشگیری و مقابله مستمر با قاچاق زنان و دختران به نظر می رسد لازم است در پلیس فرودگاه ها، راه آهن، گذرنامه، مناطق مرزنشین و پاسگاه های مناطق مرزی و ساحلی، اقدامات و آموزش و فنون ویژه ای جهت شناسایی و پرسش از قربانیان بالقوه، همچنین شناسایی و بازجویی از باندهای مافیایی و جلوگیری از فرار بزهکاران و مخفی شدن قربانی توسط باندها و شبکه های مافیایی صورت گیرد. باتوجه به جریحه دار شدن افکار عمومی، حساسیت و شکنندگی قربانیان جرم (زنان و دختران)، به منظور کشف و شناسایی این جرم، بهتر است شماره های اضطراری جهت هرگونه تماس و گزارشی توسط قربانیان قاچاق در نظر گرفته شود. تعیین تلفن ویژه جهت تماس برای قربانیان، شهود و مطلعین دو مزیت را به همراه دارد:

۱. ارتباط مستقیم با رده اطلاعات ذیربط به عمل می آید و به صورت ویژه ای به موضوع از طریق یگان تخصصی رسیدگی می گردد.
  ۲. راهنمایی کردن قربانیان جرم که قصد آزادی از چنگال قاچاقچیان را دارند، و همچنین آموزش و راهنمایی افراد در معرض خطر و افراد نجات یافته ای که در نتیجه اسارت در چنگ قاچاقچیان، در زندگی خود با مشکل مواجه شده اند.^{۲۶}
- اقدامات و نظارت پلیس زمانی مثرتر است که دولت ها تدابیر و همکاری لازم را جهت مقابله با این جرم در نظر بگیرند. سیاست ها و استراتژی های دولت باید با استانداردهای بین المللی حقوق بشری منطبق باشد و دولت ها هرگونه همکاری با پلیس، به جهت دستگیری باندهای قاچاق و جلوگیری از فرار بزهکاران، حمایت از بزه دیدگان و کمک جهت استرداد آنان و اتخاذ تدابیر قضایی از جمله شناسایی، پلمپ و جرمه کردن موسسات و باندهایی که غیرقانونی فعالیت می کنند، همچنین ضبط و مصادره عواید و اموال مورد استفاده از این جرم، را انجام دهند. بنابراین باتوجه به همکاری دولت با پلیس و تدوین و تنقیح قوانین توسط قانونگذار و ایجاد رویه قضایی واحد به منظور جلوگیری از تشتت آراء که منجر به اطاله دادرسی می شود، همچنین تامین امنیت فضای مجازی از طریق نظارت هرچه بیشتر پلیس فنا، می توان شاهد کاهش هرگونه سواستفاده ی سود جویان و در نتیجه کاهش قاچاق زنان و دختران یا خرید و فروش آنان در محیط های مجازی باشیم.

منابع

- اشتری، بهناز، قاچاق زنان بردگی معاصر، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۰.
- انوری، حسن، فرهنگ فشرده سخن، جلد دوم، تهران انتشارات سخن، ۱۳۸۲.
- بکاریا، سزار، رساله جرایم و مجازاتها، ترجمه محمدعلی اردبیلی، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۵.
- بیابانی، غلامحسین، «قاچاق زنان؛ تجارت شیطانی و جنایی علیه کرامت انسانی»، مطالعات بین المللی پلیس، ۲، (۱۳۸۹): ۲۵-۵.
- رایجیان اصلی، مهرداد، بزه دیده شناسی حمایتی، تهران، نشر گستر، ۱۳۹۰.

۲۶. وطن خواه، «بررسی نقش پلیس در پیشگیری»، ۲۶ و ۴۸.

- سلیمی، صادق، «قاچاق انسان و مبارزه با آن در حقوق کیفری ایران»، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ۲۶، (۱۳۸۶): ۲۶۵-۲۸۶.
- شاه محمدی، غلام رضا و اکباتانی، سمیه، «پیشگیری مبتنی بر فناوری اطلاعات از آسیب های فضای مجازی» فصلنامه پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، ۲۹، (۱۳۹۴): ۲۷-۶۴.
- شمیم، علی اصغر، فرهنگ شمیم (ص.ی) امیرکبیر سابق، تهران، انتشارات مدبر، ۱۳۷۹.
- عالی پور، حسن، «قاچاق زنان بزهی بر ضد کرامت زنان»، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان (مطالعات راهبردی زنان)، ۴۵، (۱۳۸۸): ۱۴۳-۱۸۶.
- عطازاده، سعید، «بررسی فقهی حقوقی مقابله با قاچاق زنان با نگاهی به اسناد بین المللی»، فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، ۱، (۱۳۹۳): ۱۲۷-۱۵۸.
- عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۲.
- فجرى، محمدمهدى، «فضای مجازی؛ فرصتها و آسیب ها ۲، آسیبهای فضای مجازی»، فصلنامه فقه و اصول، مبلغان، ۱۹۹، (۱۳۹۴): ۴۱-۵۴.
- فهرستی، زهرا و سرجمی، زیبا، «قاچاق انسان و بررسی آن از دیدگاه فقهی»، فصلنامه تخصصی فقه و تاریخ تمدن، ۲۲، (۱۳۸۸): ۲۱۸-۱۹۲.
- گلدوزیان، ایرج و پور ابراهیم، احمد، «بررسی قاچاق زنان در اسناد بین المللی و حقوق جزایی ایران»، فصلنامه مطالعات پلیس زن، ۱۷، (۱۳۹۱): ۱۴۱-۱۰۹.
- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، جلد دوم (د - ق)، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۸.
- مقدم، مریم، «تاثیر فضای مجازی بر خشونت علیه زنان»، ماهنامه آفاق علوم انسانی، ۵، (۱۳۹۶): ۲۹-۴۱.
- وطن خواه، حمید، «بررسی نقش پلیس در پیشگیری و مقابله با قاچاق زنان و دختران»، دوفصلنامه مطالعات پلیس زن، ۱۶، (۱۳۹۱): ۳۳-۶.
- ولد، جرج و برنارد، توماس و استیپس، جفری، جرم شناسی نظری (گذری بر نظریه های جرم شناسی)، ترجمه علی شجاعی، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۹۶.
- یزدیخواه، مهدیه السادات، «نقش اینترنت در مقابله با جرایم سازمان یافته با بررسی موردی قاچاق زنان به کشورهای حاشیه نشین خلیج فارس»، دانشگاه پیام نور تهران، ۱۳۸۷.